

Sándor Lénárd

Bírói hatalom

Bevezetés

Az Amerikai Egyesült Államok államszerkezetét, intézményi struktúráját, alkotmányos és politikai életének jellegadó sajátosságait és összefüggéseit bemutató tankönyvnek mindenképpen részét kell hogy képezze a bírói hatalomról és a bírósági szervezetrendszeréről szóló fejezet. A hatalmi ágak megkülönböztetésének és elválasztásának elméletét, valamint a horizontális és vertikális értelemben, illetve a hivatali kinevezések és ellenőrzés terén egyaránt érvényesülő „fékek és ellensúlyok”, úgynevezett „*checks and balances*” rendszerét a gyakorlatban első ízben rögzítő amerikai alkotmányos berendezkedésben ugyanis a bírói hatalom több okból is kiemelt szerepre tett szert. Jelentősen hozzájárult az amerikai alkotmánytörténet alakításához, a különböző bírósági alkotmányértelmezések külön-külön korszakokat jelképeznek az ország történelmében. Ennek megfelelően Például a *Lochner kontra New York* döntésről (*Lochner kontra New York*, 198 U.S. 45 [1905]) elhíresült *Lochner*-korszak a szabad versenyes kapitalizmust védelmezte az állam gazdasági beavatkozásaival szemben, míg a második világháborút követő, *Earl Warren* elnökről elhíresült *Warren*-korszak a progresszív felfogás felemelkedését jelképezi. Mindeközben az angolszász precedensrendszer egyfelől a folytonosság mítoszát, másfelől pedig azt a látszatot erősíti, hogy a bírói hatalom a többi alkotmányos intézménynél szilárdabb.¹ Mindezek mellett a bírói hatalom fontos szerepet játszik az ország jelenkori alkotmányos és jogéletében, minthogy olyan fajsúlyos közpolitikai és alkotmányos kérdéseket is aktívan formál, mint például a fegyverviselési jog, az abortusz megítélése, a megerősítő intézkedések lehetősége az oktatási rendszerben vagy a vallási meggyőződés megjelenítése a közéleti diskurzusban. Ezzel szorosan összefügg, hogy az amerikai Legfelsőbb Bíróság alkotmányértelmező gyakorlata vagy egy-egy ügyben kimondott doktrínája nemcsak az ország határain belül fejti

¹ BOWMAN 2010: 25.

ki hatását, hanem sok esetben azon kívül is megjelenik. Jelentős súlyt képvisel az összehasonlító alkotmányjogi elemzésekben, illetve más országok alkotmánybírószámai vagy nemzetközi emberi jogi fórumok – így például az Emberi Jogok Európai Bírósága – a saját jogértelmezésük során hivatkoznak rá. A bírói hatalom jelentős szerepe miatt a szövetségi bírók kiválasztását és kinevezését övező szempontok előkelő helyen szerepelnek egy-egy amerikai elnök közpolitikai elképzelései között. Mindezek eredményeként a bírói hatalmat megtestesítő bíróságok, különösen a Legfelsőbb Bíróság működése a tengeren túli kultúrába is beszivárgott. Tudományos és kevésbé tudományos könyvek, anekdoták, mint például Franklin D. Rooseveltnél az alkotmányértelmezés terén bekövetkezett fordulatra utaló mondás, miszerint „a fordulat időben érkezett, hogy megmentse a kilencet”, vagyis „switch in time that saved nine”, és filmek tucatjai, mint például a 1981-es *First Monday in October*, az 1991-es *Separate but Equal* vagy a 2006-os *Loving*, amelyek igyekeznek betekintést nyújtani a bírói hatalom sok tekintetben kevésbé nyitott és számos mítosszal övezett világába, míg a testületnek otthont adó épület az ország építészetének egyik büszkesége.

E bevezető gondolatok fényében jelen fejezet a bírói hatalom jelentőségét, szerepét, a főbb alkotmányértelmezési metódusokat, a bírósági rendszer felépítését, valamint az intézményi reformról zajló vita fő pontjait vizsgálja meg. A fejezet elsődleges célja, hogy a bírói hatalmat történeti és alkotmányjogi összefüggésbe helyezve mutassa be, és így vizsgálja annak működését, illetve az alkotmányos intézményi keretek között játszott szerepét. Ennek megfelelően a fejezet elsőként azt veszi szemügyre, hogy miből fakad a bírói hatalom jelentős súlya, és hogyan jelenik meg a tengerentúli világban, kultúrában (II. pont). Ezt követően felvázolja az amerikai bírósági rendszer tagozódását, a bíróságok hatáskörét, valamint a bírói tisztség betöltésének feltételeit és folyamatát (III. pont). A közöttük fellelhető fontos összefüggés miatt a fejezet egymást követően tárgyalja az elnökök bírósági politikáját és a főbb alkotmányértelmezési irányzatokat (IV. pont). Végül felvázolja a Legfelsőbb Bíróság összetételéről és működéséről jelenleg zajló reformelképzeléseket és vitákat (V. pont).

A bírói hatalom jelentősége az amerikai jogrendszerben és kultúrában

A philadelphiai konvenció során készített alkotmányszöveget magyarázó és értelmező „föderalista” esszégyűjtemény külön részt szentelt a bírói hatalomnak

és a bíróságoknak. Az Alexander Hamilton tollából származó 78. esszé azt taglalja, hogy az alkotmányos rendszerben a bírói hatalom a politikai jellegű hatalmi ágaknál, nevezetesen a törvényhozó és a végrehajtó hatalomnál gyengébb, ugyanis döntéseinek érvényre juttatása a politikai hatalmi ágaktól függ. Hamilton megfogalmazása szerint ezért a bírói hatalmi ág a „legkevésbé veszélyes”, mert sem a Kongresszus költségvetési lehetőségeivel (*power of the purse*), sem pedig az elnököt megillető „karddal” (*the sword of the community*) nem rendelkezik. Ugyanakkor figyelemmel azokra a fajsúlyos közpolitikai és alkotmányos kérdésekre, amelyek eldöntésében a bírói hatalom a jelenkor Amerikájában döntő szerephez jut, Hamilton gondolatait történelmi kontextusban érdemes vizsgálni és megfejteni.

Az amerikai alkotmány elfogadását és ratifikációját övező viták során két jelentős felfogás versengett egymással. A többek között Alexander Hamilton nevével is fémjelzett föderalista elképzelés alapvetően erős és szuverén szövetségi államot vizionált, amelyben a tagállamok inkább a központosított közpolitikai elképzelések implementálásáért felelősek.² Ezzel szemben a többek között Thomas Jefferson, George Mason vagy Patrick Henry nevéhez kapcsolódó antiföderalista irányzat kiindulópontja az volt, hogy az alkotmány a szuverén tagállamok közötti megállapodás, amely korlátozott hatáskörrel rendelkező szövetségi államot hoz létre. Emellett legnagyobb félelmük abból fakadt, hogy megfelelő fékek nélkül a szövetségi kormányzat egyre több hatalmat von majd el a tagállamoktól.³ Az alkotmányos víziók közötti különbség miatt a két ellenlábás tábor eltérő álláspontot alakított ki az alkotmányos intézmények szerepéről és hatásköreiről is. A föderalisták azért szerettek volna erős elnöki hatalmat kiépíteni, hogy az elnök megvédhesse magát a törvényhozás feltételezett túlhatalmával szemben. Alexander Hamilton számára például az volt perdöntő jelentőségű, hogy az országot hosszú távú alkotmányos vízió mellett irányíthassák, és ennek jegyében javasolta, hogy az elnök és a szenátorok megbízatása élethossziglani időtartamra szóljon. Az antiföderalisták azonban éppen a törvényhozó hatalmat támogatták, mert az elnök és a szenátorok túlhatalmától féltek.

A bírói hatalmat illetően az antiföderalisták félelme egyfelől az volt, hogy a szövetségi bíróságok rátelepednek, majd fokozatosan felemészthik a tagállamok bírói fórumainak önállóságát, másfelől pedig szemet hunynak, sőt megszilárdítják

² Lásd például: CARNES–GARRATY 2012: 145–146.

³ CARNES–GARRATY 2012: 152.

a szövetségi kormányzat hatásköri túllépéseit és központosítását.⁴ Alexander Hamilton esszégyűjteményben kifejtett és korábban felhívott érvelése éppen ezen aggályok tompítására irányult azért, hogy a tagállamokat meggyőzze az alkotmányszöveg ratifikációjáról. Emellett – a bírói hatalom szerepével összefüggésben – érdemes felidézni, hogy az antiföderalisták számára tett legnagyobb engedmény az alkotmányhoz fűzött első tíz kiegészítés, vagyis a *Jognyilatkozat* (*Bill of Rights*) volt, amely az alapvető jogok rögzítése révén a szövetségi kormányzat működése elé kívánt korlátokat állítani,⁵ miközben az alkotmány tizedik kiegészítése kimondta, hogy a szövetségi kormányzat csak azokkal a hatáskörökkel rendelkezik, amelyeket az alkotmány kifejezetten ráruház.

A vita eredményeként, jelentős kompromisszumok árán elfogadott alkotmány-szöveg az előkészítés során felmerült számos kérdést, így többek között a szuverenitás vagy a szövetségi kormányzat és a tagállamok közötti hatáskörmegosztás kérdéseit is sok tekintetben nyitva hagyta. Ezek a vitás kérdések ugyanakkor az amerikai történelem későbbi szakaszaiban, kataklizmáiban visszaköszönnének, így például az 1861 és 1865 között dúló polgárháborúban, az azt követő újjáépítési korszakban vagy az 1929-től kezdődő gazdasági válság orvoslására kidolgozott *New Deal* program megítélése kapcsán is. Ezen alapvető államszerkezeti és közpolitika-alkotási kérdések formálásában nemcsak a politikai hatalmi ágak, hanem – alkotmányértelmező döntései révén már az országalapítást követő évtizedekben – a bírói hatalom is aktív szerepet játszott.

A bírói hatalom kiemelt jelentőségét első ízben az úgynevezett „éjféli bírók” tanúsítják. A föderalista John Adams elnök (1797–1801) azért, hogy megnehezítse a választásokon győztes ellenlábasa, Thomas Jefferson elképzeléseinek megvalósítását, hivatali idejének utolsó óráiban is új szövetségi bírók kinevezéseit írta alá.⁶ Az egyik ilyen „éjféli bíró” volt a Legfelsőbb Bíróság legendás, leghosszabb ideig regnáló elnöke, John Marshall is, akinek a főbírói működése során a testület kulcsfontosságú döntéseket hozott mind a bírói hatalom, mind pedig a szövetségi kormányzat hatáskörét érintően. Szimbolikus jelentőségű volt, hogy Marshall szakított azzal a brit örökséggel, miszerint a bíróság valamennyi tagja külön-külön – vagyis „*seriatim*” – fejtette ki véleményét egy-egy ügyről, és a bírók testületként léptek föl, és a többségük álláspontja vált az intézményi jelleget öltő bíróság véleményévé. Ehelyütt a John Marshall vezette testület két

⁴ SLONIM 2006: 7–31.

⁵ CARNES–GARRATY 2012: 154.

⁶ ROSEN 2007: 28–30.

meghatározó döntését érdemes kiemelni, amely meghatározó módon befolyásolta az amerikai alkotmányfejlődés későbbi útját.

Az *Marbury kontra Madison* ügy (Marbury kontra Madison 5 U.S. 137 [1803]) a már említett „éjféli bírókhöz” kapcsolódott. Az Adams elnök által kinevezett egyik bíró, William Marbury nem tudta időben átvenni megbízását, a hivatalba lépő Jefferson-adminisztráció pedig ezt nem szolgáltatta ki neki. Marbury a Legfelsőbb Bíróságon keresett jogorvoslatot, és arra kérte a John Marshall főbíró által vezetett testületet, hogy kötelezze az elnöki adminisztrációt megbízólevelének kiszolgáltatására. Az ügyben megválaszolandó jogi kérdés úgy hangzott, vajon Marbury jogot formálhat-e megbízására, és ha igen, akkor a Legfelsőbb Bíróság előtt ki lehet-e ezt kényszeríteni. John Marshall ekkor szembesült a Hamilton által felvázolt dilemmával. Ha ugyanis a bíróság úgy ítél, hogy Marburynek joga van a bírói tisztség betöltésére, akkor Jefferson elnök egyszerűen figyelmen kívül hagyja az ítéletet, ami azt a kockázatot hordozza, hogy a bíróság egyfajta „papírtigrissé” változik. Ha viszont úgy ítél, hogy erre nincs joga, akkor enged a rá nehezedő politikai nyomásnak. John Marshall „bírói államférfiúságát” és stratégiai gondolkodását dicséri, hogy a csapdának tűnő helyzetből olyan kiutat talált, amellyel a konkrét ügy megoldásán túl évszázadokra megerősítette a bírói hatalmat. A taláros testület egyhangú döntése ugyanis jogosnak ítélte Marbury követelését, de hozzátette, hogy az a Legfelsőbb Bíróság előtt nem kényszeríthető ki, mert az erre lehetőséget adó törvény alkotmányellenes. Pirruszi győzelmet szolgáltatott az elnöknek: az „éjféli bírók” vitájában ugyan Jefferson elnöknek igaza lett, de azon az áron, hogy a Legfelsőbb Bíróság kimondta és egyértelművé tette a szövetségi bírói hatalom alkotmányos felülvizsgálati hatáskörét, és azt a jogosítványát, hogy az alkotmányellenes jogszabály alkalmazását félreteheti. Jeffrey Rosen találó kifejezése szerint a Marshall-bíróság döntése egyfajta „bíró-sági dzsúdzsucunak” is tekinthető.

Az Egyesült Államok szövetségi bíróságainak legfontosabb jogosítványa a *Marbury kontra Madison* ügyben kimondott alkotmányos felülvizsgálat, amely később az európai alkotmánybíróságok normakontroll-tevékenységének is elméleti alapját jelentette. Ennek jegyében valamennyi szövetségi bíróság jogosult annak vizsgálatára, vajon a jogszabályok megfelelnek-e az alkotmánynak, és abban az esetben, ha alkotmányellenességüket állapítják meg, akkor a jogszabályt félreteszik. Emellett a bírói hatalom erejének másik forrása az angolszász, *common law* típusú jogcsaládot jellemző precedensrendszer, amelynek lényegi sajátossága, hogy bizonyos döntésekhez a bíróságok kötve vannak, azoktól kivételes eseteket leszámítva nem térhetnek el. E két sajátosságnak

köszönhetően a bírói hatalom a tengerentúlon már az ország alapítását követő évtizedekben is jelentős szerephez jutott a jog alakítása terén.

Ezt tükrözi a Marshall-bíróság másik fontos döntése, amely a *McCulloch kontra Maryland* (McCulloch kontra Maryland 17 U.S. 4 Wheat. 316 [1819]) ügyben született. Az itt felmerülő jogi kérdés az volt, hogy a tagállamok, így Maryland, kivethetnek-e olyan adót, amely megnehezíti a szövetségi kormányzat által életre hívott nemzeti bank működését. Az ügy háttérében egy régi, szuverenitással is összefüggő vita húzódott Alexander Hamilton és Thomas Jefferson között. Míg az előbbi a nemzeti bank szükségessége és alkotmányossága mellett érvelt, addig az utóbbi annak az aggályának adott hangot, hogy mindez a tagállamok szuverenitását veszélyezteti, és minthogy a tagállamok a szuverenitás hordozói, így a szövetségi kormányzat a hatalmát csak a tagállamok akarátának – és az alkotmányban biztosított hatásköröknek – megfelelően gyakorolhatja. Az ezúttal is egyhangú döntésében a bíróság a bankot a tagállam beavatkozásával szemben védelmezve – az alkotmány 1. cikk 8. bekezdésére támaszkodva – kimondta, hogy az alkotmány magában foglalja az ahhoz szükséges felhatalmazást („*implied powers*”), hogy a szövetségi kormányzat, illetve annak részeként a Kongresszus az alkotmányban nevesített hatáskörökben foglalt elképzeléseknek érvényt szerezzen. A döntés érvelése szerint idevonható a nemzeti bank alapítása is, amelynek működését – akár adóztatás formájában – a tagállamok nem nehezíthetik meg. Ebből fakadt a döntés másik fontos tétele, amely szerint a szövetségi kormányzat jogalkotása szupremáciát élvez a tagállamok fölött, akik éppen ezért nem akadályozhatják meg a szövetségi alkotmányon alapuló érvényes közhatalmi intézkedést. Ez az érvelés abból a Marshall által is képviselt föderalista vízióból fakadt, amely szerint az Egyesült Államok lakosságának egésze szuverén, nem pedig az egyes tagállamok lakossága külön-külön, és a szövetségi törvényhozás által az alkotmány alapján létrehozott nemzeti bank éppen ezért a teljes – szuverén – lakosság kívánalmát képviseli. A *McCulloch kontra Maryland* döntés kiemelkedő jelentőségű, és jól példázza, hogy a bírói hatalom milyen fontos szerepet is játszott az amerikai államiságot meghatározó kezdeti szuverenitásvita megválaszolásában.

A bírói hatalom fejlődésében a következő fontos állomást a szövetségi bírósági rendszer igazgatási és hatásköri reformja jelentette a 20. század elején. A bírósági reform William Howard Taft nevéhez kapcsolódik, aki 1909 és 1913 között az Egyesült Államok elnöke, majd 1921 és 1930 között a Legfelsőbb Bíróság tizedik elnöke volt, amely utóbbi tisztségben érezte igazán otthon magát. Ezt hűen példázza a tőle származó mondás, miszerint az amerikai

elnökök jönnek-mennek, de a Legfelsőbb Bíróság állandó („*presidents come and go, but the Supreme Court goes on forever*”). Taft olyan víziót alakított ki a bíró hatalommal összefüggésben, amely John Marshall elnökségét vette alapul, és ennek jegyében a bírói hatalom feladatának a törvényhozó és a végrehajtó hatalom alkotmányos korlátok közé szorítását tekintette. Az általa szorgalmazott bírósági reform hármas célt követett. Egyfelől a Legfelsőbb Bíróság elnökének vezetésével intézményesítette a fellebbviteli bíróságok konferenciáját. Ezzel a Legfelsőbb Bíróság elnöke a bírósági szervezethez kapcsolódó feladatai révén az egész bírói hatalmi ág fejevé, az ország főbírójává (*chief justice of the United States*) is vált. Másfelől az 1925-ös bírósági törvény (*Judiciary Act*) elfogadása megszüntette a Legfelsőbb Bíróság kötelező joghatóságát, és lehetőséget nyújtott arra, hogy saját maga válassza ki azokat az ügyeket, amelyeket a jogfejlődés vagy az alkotmányosság szempontjából fontosnak tart. Ennek köszönhetően vált lehetővé, hogy a taláros testület jogviták rendezése helyett alkotmányértelmezési tevékenységre összpontosíthasson, és – Taft szavait idézve – „fontos jogelveket határozhasson meg”. Ennek megfelelően a Legfelsőbb Bíróság ügyterhe 1924 és 1926 között kevesebb mint felére esett vissza, miközben a testület ügykezelésének hatékonysága megnövekedett. Ettől fogva már nem az volt a fontos, hogy a testület az ügyeket időben eldönti-e, hanem az, hogy miként dönti el. Emellett innen datálható, hogy megszűnt a korábban nagyjából egyhangú döntéshozatal, és megjelentek, majd elszaporodtak a többségi döntéstől eltérő különvélemények.⁷ Végül, de nem utolsósorban a bírói hatalom leginkább kézzelfogható és egyúttal szimbolikus megerősítése volt a Legfelsőbb Bíróságnak otthont adó különálló épület megtervezése és felépítése. A Taft által kezdeményezett építkezés azt a korszakot kívánta lezárni, amelyben a testület a törvényhozás épületében, a Szenátus által korábban használt teremben kapott helyet. Ez azontúl, hogy szerencsétlen választás volt a bírói hatalmi ág önállóságának szempontjából, még a bírók kényelmét sem szolgálta megfelelően, mert például önálló öltözőhelyiség híján sokszor a bámszékodó hallgatóság előtt voltak kénytelenek a talárt magukra öltetni. A Cass Gilbert által megtervezett grandiózus és a Kongresszus épületével szemközt elhelyezkedő bírósági palotát 1935-ben fejezték be, a Legfelsőbb Bíróság ekkor költözött át a működésének mai napig otthont adó épületbe. A Taft-korszakhoz kapcsolódó reformok összességében növelték a bíróságok működésének hatékonyságát és időszerűségét, megerősítették a bírói

⁷ UROFSKY 2015.

hatalom függetlenségét, és megalapozták azt a korszakot, amelyben a bírói hatalom működésének előterébe egyre inkább a *Jognyilatkozat* érvényesítése került.

A polgárháborút megelőző időszakban a Legfelsőbb Bíróság meglehetősen visszafogottnak bizonyult az alkotmányossági felülvizsgálat terén, ugyanis összesen két szövetségi jogszabályt nyilvánított alkotmányellenesnek. Az első ügy a már elemzett *Marbury kontra Madison* döntés, míg a második az 1857-ben meghozott *Dred Scott*-döntés volt. A főként a munkavállalókat védő piaci szabályozások megjelenésével mindez növekedésnek indult, 1865 és 1900 között húsz szövetségi törvénynek, majd az 1900-as évek első évtizedében már harmincnak állapította meg az alkotmányellenességét. A testület ezekben az ügyekben túlnyomórészt a gazdasági-üzleti működést és a szerződéses szabadságot védelmezte az alkotmány alapján. A Taft-féle bírósági reformot követően azonban a korábban szinte elfeledett és csak nagyon kevés ügyben szereplő *Jognyilatkozat*ban biztosított alapvető jogok is egyre gyakrabban az alkotmányos felülvizsgálat alapjaként szolgáltak. A Legfelsőbb Bíróság hatáskörének átrendezésén és fő feladatának meghatározásán túl ennek egyik oka az volt, hogy a *Jognyilatkozatot* – az alkotmányozó konvenció vitájával összhangban – hosszú időn keresztül úgy értelmezték, mint ami kizárólag a szövetségi kormányzattal szegezhető szembe, és az ország történetének első bő egy évszázada során a tagállamok alakították a legtöbb közpolitikát. A Marshall-bíróság a *Barron kontra Baltimore* (Barron kontra Baltimore 32 U.S. [7 Pet.] 243 [1833]) ügyben mondta ki, hogy a *Jognyilatkozat* nem alkalmazható a tagállamokkal szemben. Ezen változtatott a polgárháborút követően elfogadott 14. alkotmánykiegészítés értelmezésével kapcsolatban kibontakozó vita. Az alkotmánykiegészítés szövegének kidolgozója, a republikánus John Bingham azt hirdette, hogy a szövetségi bíróságok és a Kongresszus arra kapott felhatalmazást, hogy a *Jognyilatkozat*-ban elismert jogoknak a tagállamokkal szemben is érvényt szerezzen. Az eleinte elméleti jellegű alkotmányértelmezési vitát a joggyakorlatban a Legfelsőbb Bíróság zárta le, amely kezdetben csak esetről esetre, majd pedig az 1920-as évektől kezdődően széles körben a 14. alkotmánykiegészítés részének tekintette a *Jognyilatkozatot*, vagyis a benne foglalt jogokat „inkorporálta”, és így érvényesítette a tagállami kormányzatokkal szemben. Érdekes egybeesés, hogy éppen a bírósági reform elfogadásának évében, 1925-ben a *Gitlow kontra New York* (Gitlow kontra New York 268 U.S. 652 [1925]) ügyben mondta ki a testület, hogy az első alkotmánykiegészítésben elismert véleménynyilvánítási és sajtószabadság a tagállamokkal szemben, az általuk alkotott szabályozás megítélésére is alkalmazható.

A Taft elnök által szorgalmazott bírósági reform, valamint az „inkorporáció” eredményeként a *Jognyilatkozat* a 20. században diadalútjára indulva meghatározó befolyásra tett szert az amerikai közéletben, közpolitika-alkotásban és alkotmányos vitákban. Ennek eredményeként a Legfelsőbb Bíróság alkotmányos felülvizsgálatának középpontjában az iskolai szegregációt alkotmányellenessé nyilvánító 1954-es *Brown kontra Board of Education* döntés óta a *Jognyilatkozat* és a polgárháborút követően elfogadott alkotmánykiegészítések állnak. A Legfelsőbb Bíróság ennek alapján az amerikai jogéletet és életmódot meghatározó kulcsfontosságú döntéseket hozott olyan kérdésekben, mint például a fegyverviselés joga, a véleménynyilvánítás szabadsága a közéleti vitákban, a vallás és a közélet kapcsolata, az abortusz alkotmányos megítélése vagy a megerősítő intézkedések alkalmazása. A bírói hatalom olyan mélyreható változásokat indított el a tengerentúli jogéletben, hogy a különböző alkotmányértelmezési felfogások, illetve a különböző főbírók korszakokat kijelölő cezúrákat testésítenek meg. Emellett a bírói hatalom megerősödését szintén jól jelzik azok a kritikák és reformot sürgető törekvések, amelyek arra mutatnak rá, hogy a központosított bürokrácia megszilárdulásának eredményeként aránytalanul megerősödik a szövetségi hivatalokat és ügynökségeket felülvizsgáló bírói hatalom. A kritikát megfogalmazók, így például Charles Kesler, Ilya Shapiro vagy Christopher Caldwell szerint a bírói hatalom a jelenkor Amerikájában számos esetben a népképviselői szervek konszenzuseresésének helyébe lép, így torzítja a demokratikus működést.

Mindennek további, izgalmas következménye, hogy a bírói hatalom, a bíróságok, illetve az egyes bírók egyaránt megjelentek az amerikai irodalomban, filmművészetben, illetve tágabb értelemben az amerikai kultúrában is. Ma már nemcsak a Legfelsőbb Bíróság esetjogának tudományos elemzéséről születik egyre több műalkotás, hanem a bíróság életéről, működéséről és az egyes bírói karakterekről is. Ezek közül lásd például John Paul Richard 2018-ban megjelent *Without Precedent: Chief Justice John Marshall and His Times*. Melvin Urofsky 2009-ben megjelent *Louis D. Brandeis: A Life*, Jeffrey Rosen 2016-ban kiadott *Louis D. Brandeis: American Prophet* vagy Joan Biskupic 2019-ben írt *The Chief: The Life and Turbulent Times of Chief Justice John Roberts* című könyvét. Az alkotmányértelmezés terén nagy ellenlábasnak számító Antonin Scalia és Ruth Bader Ginsburg opera iránti szeretetét például egy 2017-ben készített, *Scalia/Ginsburg* című könnyűopera örökítette meg. Ezentúl nemcsak a bíróságról és a bírókról készül egyre több alkotás, hanem maguk a bírók is egyre több olyan könyvet írnak, amelyben alkotmányértelmezési filozófiájukat

életútjukkal ötvözve tárják a közönség elé, mint például Neil Gorsuch 2019-ben megjelent *A Republic, If You Can Keep It* vagy Clarence Thomas 2008-ban írt *My Grandfather's Son: A Memoir*, illetve Stephen Breyer *Making Our Democracy Work: A Judge's View* című könyve. A bírói hatalom az amerikai élet, kultúrtörténet és identitás szerves részét képezi.

A bíróságok tagozódása, hatásköre és a bírói tisztség betöltése

Az Egyesült Államokban a bírói hatalmat egyfelől a szövetségi bírósági rendszer, másfelől pedig a különböző tagállamok saját maguk által kialakított bírósági rendszerei testesítik meg. Ez utóbbiak struktúrája és elnevezései tagállamról tagállamra változnak. A tagállami bíróságok hatásköre valamennyi olyan ügyre kiterjed, amely nem tartozik a szövetségi bíróságok hatáskörébe, vagyis ők a tagállami jog és a tagállami alkotmányok végső értelmezői, míg szövetségi jogot kivételes esetben alkalmazhatnak. Ehhez képest a szövetségi bírósági rendszer az Egyesült Államok alkotmányának III. cikkében foglalt előírás alapján. Az alkotmány e passzusa kifejezetten rendelkezik a Legfelsőbb Bíróság felállításáról, míg az alsóbb fokú szövetségi bírósági fórumok létesítését és a bírósági szervezet kialakítását a Kongresszus hatáskörébe utalja. A közvetlenül az alkotmányon alapuló Legfelsőbb Bíróság működése és hatásköre egyfajta zárókőszerepet tölt be a szövetségi bírósági rendszerben. A Kongresszus döntése nyomán jelenleg négy különböző szintű szövetségi bíróság működik Amerika-szerte: a Legfelsőbb Bíróság, fellebbviteli szövetségi bíróságok (*courts of appeals*), amelyek száma a Federal Judicial Center adatai szerint jelenleg tizenhárom, a körzeti szövetségi bíróságok (*district courts*), amelyből jelenleg összesen kilencvenhárom működik, valamint a nemzetközi kereskedelmi ügyekkel foglalkozó szövetségi bíróság (*U.S. Court of International Trade*). Jelenleg összesen 870 engedélyezett szövetségi bírói hely van USA-szerte, amelyből kilenc bíró a Legfelsőbb Bíróságon, 179 bíró fellebbviteli bíróságon, 663 szövetségi körzeti bíróságon és kilenc a nemzetközi kereskedelmi ügyekkel foglalkozó szövetségi bíróságon teljesít szolgálatot.

A Legfelsőbb Bíróság hatáskörét az alkotmány III. cikke, illetve a kongresszusi törvények állapítják meg, míg a többi szövetségi bíróság hatásköre törvényen alapszik. Hatásköreik mind jogvitarendezést, mind alkotmányossági felülvizsgálatot átfognak. Valamennyi szövetségi bíróság jogosult alkotmányossági felülvizsgálatot végezni, így szemben a kontinentális Európa országaival,

az Egyesült Államokban minden szövetségi bíróság egyben alkotmánybíróság is. Amint azt a fejezet korábban tárgyalta, a Taft elnök által megindított reformok eredményeként a Legfelsőbb Bíróság kötelező joghatósága idővel folyamatosan csökkent, és az úgynevezett „*certiorari*” biztosításával döntő részt saját maga választja ki azokat a kérelmeket, amelyek felől érdemi döntést kíván hozni. Ennek megfelelően a taláros testület az évente beérkező 7-8 ezer kérelem körülbelül egy százalékát, vagyis mintegy száz ügyet választ ki, és bírál el. A Legfelsőbb Bíróság elnöke egyben az ország főbírója, mert a szövetségi bíróságokhoz kapcsolódó igazgatási feladatokat is ellát, így vezeti a bírói konferenciát (*Judicial Conference of the United States*), az igazgatási feladatokat ellátó hivatalt (*Administrative Office of the United States Courts*), valamint a kutatási és továbbképzési feladatokat ellátó központot (*Federal Judicial Center*).

A tagállami és szövetségi bíróságok együttélése korántsem volt mindig felhőtlen, sőt azokat az alkotmányos vitákat tükrözi vissza, amelyek a tagállamok és a szövetségi állam közötti, korábban már említett szuverenitásvitákat jellemezték az alkotmányozó konvenció során, majd azt követően, egészen a polgárháború lezárásáig. A tagállami és a szövetségi jog és alkotmány viszonyának rendezése kiterjedt a tagállami és a szövetségi bíróságok hatáskörének terjedelmére és korlátaira, a közöttük fennálló kapcsolatra is, amelyeket a Legfelsőbb Bíróság számos ítéletében munkált ki. Ezek az ügyek az úgynevezett „nullifikációs” válságokban csúcsosodtak ki, amikor is azt az alkotmányjogi kérdést kellett megítélni, hogy vajon ki jogosult az amerikai alkotmány végső értelmezésére. A „nullifikáció” hívei, így például Thomas Jefferson és James Madison azon az állásponton voltak, hogy mivel az alkotmány a szuverén tagállamok közötti megállapodás, így valamennyi tagállam egyenlő mértékben formálhat jogot annak értelmezésére. Ha pedig arra a következtetésre jutnak, hogy a szövetségi kormányzat túllépett az alkotmányban meghatározott hatáskörén, akkor a tagállam alkotmányellenessé nyilváníthatja, és megtagadhatja a végrehajtását. Ennek megfelelően a tagállami és a szövetségi bíróságok olyan autonóm fórumok, amelyek egymástól különálló módon hozhatnak döntéseket.

A kérdés kétféleképpen merült fel a Legfelsőbb Bíróság előtt. A *Fletcher kontra Peck* (Fletcher kontra Peck, 10 U.S. [6 Cranch] 87 [1810]) ügyben a testületnek azt kellett vizsgálnia, hogy vajon a szövetségi bíróságok érvénytelennek ítélnének-e alkotmányt sértő tagállami jogot. Döntésében a bíróság tulajdonképpen a *Marbury kontra Madison* ügy következtetéseit a tagállami jogra kiterjesztve erősítette meg hatáskörét a tagállami jog alkotmányosságai felülvizsgálata terén. Másfelől a *Martin kontra Hunter's Lessee* (Martin kontra

Hunter's Lessee, 14 U.S. [1 Wheat.] 304 [1816]), illetve a *Cohens kontra Virginia* (Cohens kontra Virginia, 19 U.S. [6 Wheat.] 264 [1821]) ügyben azt a kérdést is meg kellett válaszolnia, hogy a tagállami bíróságoknak követniük kell-e a szövetségi bíróság döntéseit és a szövetségi jogot. A *McCulloch kontra Maryland* ügghöz hasonlóan a testület kiindulópontja, hogy a tagállamok és a szövetségi kormányzat szuverenitása nem egyenlő, az alkotmány értelmében ugyanis a szövetségi jog szupremáciát élvez a tagállami joggal szemben. Megerősítette azt a követelményt, hogy az alkotmánynak és a szövetségi jognak országszerte egyetlen, koherens értelmezése kell hogy érvényesüljön, és az alkotmány III. cikk 2. bekezdése – összhangban a VI. cikkben foglaltakkal – éppen ezért a szövetségi bíróságoknak biztosítja a végső döntés meghozatalát minden olyan jogvitában, amely az alkotmány vagy a szövetségi törvény hatálya alá tartozik. Ebből következően nem a tagállami, hanem a szövetségi bírói hatalmat, különösen a Legfelsőbb Bíróságot illeti meg az alkotmány végső értelmezése, a szövetségi és adott esetben tagállami törvények alkotmányossági felülvizsgálata, valamint a szövetségi és a tagállami hatáskörgyakorlás közötti alkotmányjogi határ megállapítása. E téziseket a Legfelsőbb Bíróság később több döntésében is megerősítette, így például a *Worcester kontra Georgia* vagy az *Ableman kontra Booth* (62 U.S. [21 How.] 506 [1859]) ítéletben. Bár a „nullifikáció” kérdése később is megjelent az amerikai történelemben, a Legfelsőbb Bíróság gyakorlata következetes maradt a szövetségi jog szupremáciája, illetve saját végső és mindenkre nézve kötelező alkotmányértelmező szerepének szigorú érvényesítése terén.

Kulcsjelentőségű kérdés a bírói tisztség betöltése. A bíróvá válás folyamata azonban eltérő a tagállami és a szövetségi bíróságok esetében. Az egyes tagállami megoldások is különböző módszereket alkalmaznak, így van, ahol határozott vagy határozatlan időtartamra történő kinevezéssel nyerhető el a bírói tisztség, mint például New England államaiban vagy New York államban. A tagállamok többségében azonban különféle módszerek szerint határozott időre választják a bírókat. Ezzel szemben az alkotmány II. cikk 2. bekezdése alapján a Legfelsőbb Bíróság tagjait, illetve a szövetségi bírókat az elnök nevezi ki, a kinevezés azonban a Szenátus hozzájárulásától függ. Amennyiben ez eredményes, akkor a szövetségi bírók a tisztségüket az alkotmány III. cikkének értelmében egészen addig nyerik el, amíg hivatalukat megfelelően ellájták („*during good behavior*”), vagyis a kinevezés tulajdonképpen élethossziglani időtartamra szól. Ezen túl az alkotmány azt is előírja, hogy a bírói szolgálatért járó tiszteletdíjukat hivatalviselésük tartama alatt nem lehet csökkenteni. Alexander Hamilton a 78. esszéjében érvel úgy, hogy a határozatlan időtartamú kinevezés a bírói

hatalom függetlenségének legfontosabb garanciái közé tartozik. Ezzel együtt a bírók kinevezésének ezen metódusából fakadóan az amerikai alkotmány jog történetében sajátos kapcsolat alakult ki az elnöki és a bírói hatalom között. Ezt a kérdést a fejezet következő része veszi górcső alá.

Az amerikai elnökök „bíróági politikája” és az alkotmányértelmezési módszerek jelentősége

Az amerikai történelem folyamán a bírói és az elnöki hatalom szoros kölcsönhatásban állt egymással, kapcsolatuk némely időszakban kiegyensúlyozottabb, némely időszakban azonban viharosabb volt. Ez utóbira példa Thomas Jefferson és John Marshall korábban már említett kapcsolata, akik egymással szöges ellentétben álló felfogást képviseltek az amerikai alkotmányról és az újonnan megalakult állam szerkezetéről. Hasonlóan terhelt volt Andrew Jackson elnök (1829–1837) és John Marshall viszonya. A cherokee indián területek tagállami joghatósággal szembeni védelmét 1832-ben kimondó *Worcester kontra Georgia* döntést követően például Jackson elnök szemet hunyt afölött, hogy Georgia állam megtagadta az ítélet végrehajtását, és kezdetét vette az indián lakosság kitelepítése. Egyes visszaemlékezések szerint az elnök úgy fogalmazott bizalmas körökben, hogy „John Marshall főbíró meghozta a döntését, most lássuk, hogyan fogja végrehajtani”.⁸

Ezt a terhelt viszonyt tükrözi, hogy az amerikai történelem során több ízben is felmerült, hogy az elnöki és a törvényhozói hatalom kibővíti a Legfelsőbb Bíróság tagjainak számát, és ezzel befolyásolja a testület alkotmányértelmezését. 1789 és 1869 között fél tucat alkalommal változott meg a tagok száma, ami mindig az adott kor politikai küzdelmeit is tükrözte.⁹ A polgárháború utáni újjáépítési korszakban elfogadott 1869-es törvény emelte kilenc főre a bírók számát azért, hogy mérsékelje a déliek befolyását. A bírók létszámának bővítésére irányuló legemlékezetesebb kísérlet azonban Franklin D. Rooseveltnél (1933–1945) köthető. Az 1937-ben előterjesztett reformjavaslat az elnök számára új szövetségi bírók kinevezésére adott volna lehetőséget úgy, hogy a Legfelsőbb Bíróság tagjainak száma akár 15 főre is felemelkedhetett volna. A javaslat előterjesztésének legfőbb oka az volt, hogy a testület többsége az elnök *New Deal* programjában

⁸ ABRAHAM 1992: 95–96.

⁹ SHAPIRO 2020: 296–297.

vizionált erős állami beavatkozás jelentős részét a piac és a szerződés szabadságának védelme miatt alkotmányellenesnek tartotta, és ennek megfelelően 1935-ben alkotmányellenesnek ítélte az első *New Deal* gerincét alkotó „*National Recovery Administration*” programhoz tartozó törvényeket. A bírósági reformjavaslat azonban erősen megosztotta mind a közvéleményt, mind pedig a politikusokat, miközben az alkotmányjogászok és a bíróság tagjai egyöntetűen tiltakozásuknak adtak hangot. Ezentúl megerősítette a civil szféra *New Deal* programmal szemben tanúsított ellenállását, és a Szenátus támogatásának hiányában megbukott. Végül azonban a Legfelsőbb Bíróság hátrált meg, a *New Deal* vízióját támogató „három muskétás”-nak („*three musketeers*”) keresztelt bíró mellé felsorakozott a testület két bizonytalanabb tagja, akik így számszerű fölénybe kerültek a *New Deal* elutasító „négy lovassal” („*four horsemen*”) szemben. Az elhíresült anekdota szerint „a fordulat időben érkezett, hogy megmentse a kilencet” („*switch in time that saved nine*”), amely a *West Coast Hotel Co. kontra Parrish* (West Coast Hotel Co. kontra Parrish 300 U.S. 379 [1937]) ügy elfogadását követően kapott szárnyra. Az eltérő alkotmányos víziók miatt az elnökök és a bíróság kapcsolata a későbbi korszakokban sem volt mindig felhőtlen. Ezentúl a bírói hatalom szerepének és súlyának 20. századi erősödésével az elnökök bírósági politikája is egyre fontosabbá vált.

Minthogy az alkotmány alapján a szövetségi bírók kinevezése az elnököket megillető jogosítvány, így az, hogy milyen alkotmányértelmezési felfogást valló bírókat juttatnak magas bírói tisztséghez, hosszú távon az alkotmányosságról alkotott saját elnöki víziójuk megóvását és fennmaradását is elősegítheti. Erre utalt Richard Nixon elnök (1969–1974), amikor elhíresült mondásában úgy fogalmazott, hogy Amerika főbírái mélyebb és tartósabb nyomot hagyhatnak a nemzeten, mint a legtöbb amerikai elnök. Ilyen értelemben az elnökök bírósági politikája már az országalapítás időszakában jelen volt. A korábban felhívott „éjféli bírók” kinevezésével John Adams elnök azt kívánta elérni, hogy az amerikai alkotmányos berendezkedés és államszerkezet, Thomas Jefferson elképzeléseit keresztezve, föderalista irányba fejlődhessen tovább. John Marshall bírósági elnökletével ezt a célját el is érte. Amint azt Franklin D. Roosevelt politikája is jól mutatja, az amerikai történelem során több-kevesebb sikerrel valamennyi elnök arra törekedett, hogy a politikai értelemben vagy jogfelfogás terén hozzá közelebb álló víziót képviselő bírókat nevezzék ki, és ennek érdekében különféle stratégiákat követtek. Ugyanakkor az USA történelmének első mintegy másfél évszázadában az elnökök viszonylag szabadon alakították bírósági politikájukat abban az értelemben, hogy a Szenátus rövidebb idő alatt és nagy többséggel

hozzájárult az általuk előterjesztett személyek kinevezéséhez. Kivételek természetesen ekkor is akadtak, így például Woodrow Wilson elnök (1913–1921) jelöltje, a társadalmi reformer hírében álló progresszív Louis Brandeis, akinek 1916-ban zajló szenátusi vitája öt teljes hónapot vett igénybe. Mind a mai napig ez számít a leghosszabb ideig tartó szenátusi megerősítési eljárásnak. Az utóbbi bő fél évszázad során azonban a Szenátus előtt zajló megerősítési vitákat mérgesebb, sokszor egyenesen vitriolos és botrányoktól sem mentes légkör jellemzi, míg a Szenátus döntése egyre gyakrabban szoros, párthovatartozás szerinti eredményt tükröz.

A változás egyfelől annak volt köszönhető, hogy az amerikai alkotmányos élet és a bírói hatalom működésének előterébe a *Jognyilatkozat* érvényesítése került, másfelől pedig a Legfelsőbb Bíróság legfontosabb felelősségévé az alkotmányos felülvizsgálat vált. Ez elsőként Earl Warren főbíró (1953–1969) leköszönésekor és az utódjának szánt Abe Fortas 1968-as meghallgatásakor volt tetten érhető. Lyndon Johnson elnök (1963–1969) azért döntött Fortas kinevezése mellett, hogy abban az esetben, ha Richard Nixon jutna hatalomra, megóvhassa mind a Warren-bíróság, mind saját elnökségének progresszív hagyatékát. A republikánus, illetve a Warren-bíróság és Johnson-elnökség progresszív politikai felfogása miatt a Demokrata Párttal szakító déli demokrata szenátorok azonban sikerrel akadályozták meg Fortas kinevezését. Mindeközben Richard Nixon elnök (1969–1974) már elnöki kampányai szerves részévé emelte bírósági politikáját. Innentől kezdődően a bírók kiválasztása során az alkotmányértelmezési felfogás és a választásokra gyakorolt hatás vált meghatározó szemponttá, míg egyéb szempontok, mint például a földrajzi méltányosság vagy a vallási eloszlás, háttérbe szorultak.¹⁰ A Fortas-esetnél még emlékezetesebb a Ronald Reagan elnök (1981–1988) által kiválasztott Robert Bork esete, akit a demokrata többségű Szenátus az általa képviselt karakteres alkotmányértelmezési felfogás miatt utasított el 1987-ben. A Szenátus előtt zajló ádáz küzdelmeket híven mutatja, hogy az angol újságírói nyelv új igével bővült: „borkolni” nagyjából annyit tesz, mint szabotálni. Az utóbbi évtizedek amerikai elnökeinek törekvéseiben már központi helyet foglal el a bírósági politika, így Donald Trump elnök (2016–2020) 2016-os választási győzelméhez is jelentős mértékben hozzájárult, hogy olyan listát tett közzé, amely az általa kinevezni szándékozott bírók nevét tartalmazta.¹¹

¹⁰ BOBELIAN 2019.

¹¹ HEMINGWAY–SEVERINO 2019.

Mindez azzal jár együtt, hogy a különféle alkotmányértelmezési filozófiák egyre integránsabb módon ágyazódnak be a politikai pártok programjai közé.

A tengerentúli alkotmányértelmezés terén két nagyobb, egymással versengő felfogás tapintható ki. Számos jog- és politikatudós véli úgy, hogy az alkotmány e két értelmezése évtizedek óta szinte egymást kizárva áll szemben egymással. Az egészen Woodrow Wilson elnökségéig visszanyúló „élő alkotmány” iskolája olyan progresszív felfogást képvisel, amely elrugaszkodik az alkotmány eredeti struktúrájától és értelmétől. Azt hirdeti, hogy az alkotmány értelme az adott korszak követelményeihez igazodva dinamikusan változhat, és a bírók arra kapnak felhatalmazást, hogy jogalakító jogértelmezésük révén ennek érvényt szerezzenek. Az „élő alkotmány” iskolája mögött az az elképzelés áll, hogy az állam feladata a szakértői elvek mentén történő „társadalmi mérnökösködés”. Ez az irányzat a *New Deal* nyomán kapott erőre, s a Warren-bíróság alatt és az azt követő két évtizedben élte fénykorát. Ezt a korszakot a *Jognyilatkozat* kiterjesztő értelmezése révén a tagállamok autonómiáját gyengítő alkotmányjogi központosítás és bírói aktivizmus jellemezte. Az *Everson kontra Board of Education* (Everson kontra Board of Education 330 U.S. 1 [1947]) döntésben például az állam vallási semlegessége és a vallásszabadság értelmezése terén a testület egységes követelményt állapított meg a korábban sokszínű tagállami alkotmányos berendezkedések terén. A korszakot meghatározó szimbolikus döntés a korábban már említett *Roe kontra Wade* ítélet, amely országszerte alkotmányos védelemben részesítette az abortusz lehetőségét. További jellegadó sajátosság, hogy a bírói hatalom úgy tett szert egyre nagyobb jelentőségre, hogy közben a népképviselői szervek demokratikus döntéshozatala folyamatosan gyengült a szövetségi hivatalokból álló úgynevezett „adminisztratív állam” hatáskörének és befolyásának kiépülése miatt. Ugyanakkor az igaz, hogy ebben a korszakban a bírói hatalom nem ellenlábasa, hanem többségében társa volt a másik két hatalmi ágnek, ugyanis 1933 és 1981 között a demokraták voltak domináns helyzetben, két ciklus kivételével végig többségük volt mind a Szenátusban, mind a Képviselőházban. Minthogy egyre több kérdésben a szövetségi hivatalok döntöttek, így az őket felülvizsgáló bírói hatalomtól olyan kérdések megválaszolását várták, amelyek korábban a demokratikus intézményekre tartoztak. Ennek során a „politika jogiasodott”, és a bíróságok a korábban a közpolitikaalkotás terénümához tartozó kérdésekben mondták ki a végső szót.

Az „élő alkotmány” iskolájával áll szemben az 1980-as években kibontakozó és többek között Robert Bork, Antonin Scalia vagy Edwin Meese nevéhez köthető „originalizmus”, amely az alkotmány eredeti értelmét tartja szem előtt, és azt

vallja, hogy a bírók nem kapnak felhatalmazást arra, hogy az alkotmány eredeti értelmét megváltoztassák. Az originalizmus legemblematikusabb, legendás képviselője a Legfelsőbb Bíróság tagjaként közel harminc esztendőn keresztül szolgált Antonin Scalia. Nemcsak számos többségi döntés előadójaként vagy különvélemény, párhuzamos indokolás szerzőjeként, hanem elméleti könyvekben is szenvedélyesen fejtette ki nézőpontját az originalista alkotmányértelmezésről. Az originalisták állítása szerint az alkotmány eredeti értelmétől történő eltérés a bírói hatalmat és a hatalommegosztás elvét is eltorzítja. Az „originalizmus” iskolája az alkotmány azon eredeti elképzelését védelmezi, amely korlátozott szövetségi államot hirdet, a polgárok önkormányzásán és a természetből fakadó jogok védelmén alapul. Az „originalizmus” az 1980-as évektől kezdődően egyre nagyobb szerepre tett szert, és a republikánus elnökök kitartó bírósági politikájának, valamint a vitákat hirdető konzervatív jogászszervezet, a „Federalist Society” megerősödésének eredményeként a 2020-as évek elején fölénybe került a szövetségi bíróságokon, köztük a Legfelsőbb Bíróságon is. A korszakváltást jelző több döntés mellett szimbolikus értékű a *Roe kontra Wade* precedensdöntést 2022-ben felülbíráló *Dobbs kontra Jackson Women’s Health Organization* (Dobbs kontra Jackson Women’s Health Organization, No. 19-1392, 597 U.S. [2022]) ítélet, amely azt mondta ki, hogy az abortusz szabályozása – a szövetségi alkotmány releváns rendelkezése híján – tagállami hatáskörbe tartozik.

Részen az egymással ellentétben álló alkotmányértelmezési felfogások polarizáló hatása, részben a Legfelsőbb Bíróság és a bírói hatalom túlságosan megerősödött szerepe miatt számos olyan reformjavaslat látott napvilágot, amely a Legfelsőbb Bíróság szervezetét vagy működését törekszik újragondolni vagy átszervezni. A fejezet a következő részben ezekről nyújt rövid áttekintést.

A Legfelsőbb Bíróságot övező reformelképzelések

A bírói hatalom vezetői – így a jelenlegi főbíró, John Roberts – a bíróságok függetlenségének és legitimitásának kifejezésre juttatása érdekében sok esetben a bírókat olyan játékvezetőkhez hasonlítják, akik nem megszabják, hanem csupán alkalmazzák a szabályokat. Ez azt az alkotmányon alapuló követelményt tükrözi, hogy a bíróságok az eljárásuk során a politikai hatalmi ágak felett, de legalábbis azon kívül állnak, azoktól elszigetelten működnek. Másfelől azonban, amint azt az amerikai történelem is hűen tanúsítja, a bírók kiválasztása, kinevezése, valamint a bírósági szervezetrendszer és hatáskörök kialakítása szükségszerűen

a tág értelemben vett politikai folyamat része, hiszen abban a másik két, politikai karakterű hatalmi ág is aktívan közreműködik.

A bírókénevezések tékje három tényező együttes hatásából fakadóan növekedett meg. Egyfelől a korábban tárgyalt Taft-féle reform óta a Legfelsőbb Bíróság ítélkezési tevékenységének előterébe az alkotmányossági kérdések kerültek, ami azt jelenti, hogy a bírói hatalom legfőbb fóruma elsősorban nem vitarendezésre, hanem a politika jogának alakítására összpontosít. Másfelől az alkotmányértelmezési víziók, így különösen az „élő alkotmány” és az „originalizmus” iskolája, rendkívül széttartó felfogást hirdetnek, és egymással nagyrészt össze nem egyeztethető alkotmányértelmezési eredményekhez vezetnek, vagyis polarizálják a bírói fórumokat. Végül, de nem utolsósorban a demokratikus döntéshozatal tekintélyes részét felváltotta a szövetségi hivatalok döntéshozatala, amelynek egyetlen jogorvoslati fórumaként a bíróságok szolgálnak. Ennek eredményeként mind a politikai hatalmi ágak, mind az akadémiai körök részéről gyakran hangzanak el reformelképzelések.

Ennek jegyében például Joe Biden elnök 2021 áprilisában olyan bizottságot hívott össze, amely a Legfelsőbb Bíróság megreformálásának lehetőségeit és indokoltságát vizsgálta. A bizottság feladata volt, hogy feltárja a bírósági reformot övező különféle vitákat és nézőpontokat, ideértve a bírók szolgálati idejét, a bíróság tagjainak számát, az ügyek kiválasztásának és az eljárásnak a rendjét. A bizottság 2021. decemberben terjesztette elő a jelentését.

A Legfelsőbb Bíróság lehetséges reformjának kérdése azonban nem kifejezetten a Biden-elnökséghez kapcsolódik, hanem az elmúlt évtizedekben tulajdonképpen folyamatosan napirenden van. A politikai spektrumnak hol az egyik, hol a másik oldala, valamint a hozzájuk köthető szakértők fogalmaznak meg időről időre reformjavaslatokat. A *Federalist Society* egyik alapítója, Steven Calabresi és James Lindgren a 2000-es évek elején közös tanulmányban szorgalmazta például az élethosszig tartó bírói kinevezés korlátozását, és ezzel együtt javaslatot tett a bírói megbízatás 18 évben történő rögzítésére. Ettől egyfelől a taláros testület kiegyensúlyozottabb, dinamikusabb és politikamentesebb működését, másfelől pedig azt várták, hogy mivel mindegyik elnök két bírót javasolhat a testületbe, így ez a rotáció a bírósági politikájuknak egyenlő súlyt ad. Ebből következően a politikai küzdelmek nem a bírók kinevezési eljárásában, hanem az elnökválasztási kampányokban csúcsosodnak majd ki. A javaslat mögött meghúzódó további megfontolás, hogy elejét lehessen venni annak a gyakorlatnak, amelyben a bírók a nyugdíjba vonulásuk időpontját politikai célból választják ki, illetve a rövidebb hivatali idő rögzítése révén erősíteni lehessen a demokratikus

akaratképzés és a bírói hatalom működése közötti kapcsolatot.¹² Ugyanakkor a javaslat kritikusai arra mutatnak rá, hogy a vázolt elképzelés nem orvosolja az azonosított problémákat abban az esetben, ha az elnök és a szenátorok többsége eltérő politikai párthoz tartozik, illetve további aggályt jelent az az elhúzódó átmeneti időszak, amelyben az élethossziglani és határozott időtartamra kinevezett bírók egy időben szolgálnak.

A bírók hivatali idejének rögzítésén túl további, radikálisabb reformokat is megfogalmaztak a bírók kinevezését övező visszasságok, valamint a politika korábban már említett „jogiasodásának” és a bírói hatalom közpolitikaalkotó szerepbe helyezkedésének enyhítése érdekében. Ezek között jelenik meg a Franklin D. Roosevelttől törekvései nyomán már ismerős bírósági létszámbővítés is. A kritikusok ugyanakkor arra figyelmeztetnek, hogy a tagok számának bővítése, azontúl, hogy bármelyik párt is hajtja végre, politikailag motivált intézkedésnek minősül, önmagában megint csak nem enyhíti az orvosolni kívánt eredeti aggályokat. A további reformelképzelések a bírósági rendszer átstrukturálását célozzák. Ennek jegyében például a Legfelsőbb Bíróság tagjai a fellebbviteli bírók közül rotációs szempontok szerint kerülnének ki. Ez a jelentős változásokat feltételező reform kedvezően hatna a legfőbb bírói fórum regionális összetételére, ugyanakkor így kizárólag hivatásos szövetségi bírókból kerülnének ki a Legfelsőbb Bíróság tagjai, ami viszont mégis csökkentené a testület sokszínűségét, amelyben jellemzően más jogász hivatásrendek, így ügyvédek, ügyészek, tagállami bírók és elméleti jogtudósok is helyet kapnak. Ezentúl a javaslat nem orvosolná a szövetségi bírók kinevezése körüli elmergesedett politikai vitákat sem. A további reformjavaslatok a bíróságok, különösen a Legfelsőbb Bíróság hatáskörének csökkentését is megfogalmazzák, amelynek bevezetése, azontúl, hogy alkotmányos aggályokat vet fel, a kritikusok szerint könnyen felborítja a „fékek és ellensúlyok” rendszerét. A különféle reformjavaslatok szerteágazó sora pedig még tovább folytatható...

A Legfelsőbb Bíróság tagjainak bővítését leszámítva a legtöbb reformjavaslat alkotmánymódosítást, vagyis a Kongresszus mindkét házának kétharmados többségű támogatását, emellett a tagállamok háromnegyedének egyetértését feltételezi. Ugyanakkor amellett, hogy egy ilyen jelentős kétpárti konszenzus meglehetősen valószínűtlen a jelenlegi polarizált amerikai politikai viszonyok között, még csak nem is feltétlenül nyújtana gyógyírt azokra az aggályokra,

¹² CALABRESI–LINDGREN 2006: 770–876.

amelyek a bírói hatalmat övezik. A Legfelsőbb Bíróság és a bírói hatalom legitimitációját elsősorban maga a bírói hatalom erősítheti olyan ítélkezési gyakorlat kimunkálásával, amely következetesen érvényt szerez az alkotmányban foglalt államszerkezet, demokratikus működés és alapvető jogok védelmének. Mindez nem feltétlenül és nemcsak jogalkotói reformok, hanem elsősorban bírói karakter, illetve a neves főbírókat jellemző stratégiai gondolkodás kérdése, mint ahogyan azt a bírói hatalom amerikai története számos esetben kiválóan bizonyította.

Felhasznált irodalom

- ABRAHAM, Henry (1992): *Justices and Presidents: A Political History of Appointments to the Supreme Court*. New York – Oxford: Oxford University Press.
- BOBELIAN, Michael (2019): *Battle for the Marble Palace: Abe Fortas, Earl Warren, Lyndon Johnson, Richard Nixon, and the Forging of the Modern Supreme Court*. Tucson: Schaffner Press.
- BOWMAN, Winston (2010): The Indefinite Article: Historicising the Judicial Branch. In RAO, Gautham – BOWMAN, Winston – ALTMAN, Clara (szerk.): *Approaches to Federal Judicial History*. Washington, D. C.: Federal Judicial Center.
- CALABRESI, Steve – LINDGREN, James (2006): Term Limits for the Supreme Court: Life Tenure Reconsidered. *Harvard Journal of Law & Public Policy*, 29(3), 770–877.
- CALDWELL, Christopher (2020): *The Age of Entitlement: America Since the Sixties*. New York: Simon & Schuster.
- CARNES, Mark C. – GARRATY, John A. (2012): *The American Nation. History of the United States*. London: Pearson.
- HEMINGWAY, Mollie – SEVERINO, Carrie (2019): *Justice on Trial: The Kavanaugh Confirmation and the Future of the Supreme Court*. Washington, D. C.: Regnery Publishing.
- KESLER, Charles R. (2021): *Crisis of the Two Constitutions: The Rise, Decline, and Recovery of American Greatness*. New York: Encounter Books.
- ROSEN, Jeffrey (2007): *The Supreme Court. The Personalities and Rivalries that Defined America*. New York: Times Books Henry Hold and Company.
- ROSEN, Jeffrey (2016): *Louis D. Brandeis: American Prophet*. New Heaven: Yale University Press.
- SHAPIRO, Ilya (2020): *Supreme Disorder. Judicial Nominations and the Politics of America's Highest Court*. Washington, D. C.: Regnery Gateway.

SLONIM, Shlomo (2006): *Federalist No. 78. and Brutus' Neglected Thesis on Judicial Supremacy*. Minnesota: Constitutional Commentary.

Ajánlott irodalom

BELLAMY, Richard (2007): *Political Constitutionalism*. Cambridge: Cambridge University Press.

BILDER, Mary Sarah (2006): *The Corporate Origins of Judicial Review*. New Heaven: Yale Law Journal.

GLIDDEN, William B. (2015): *The Supreme Court versus Congress. Disrupting the Balance of Power, 1789–2014*. Santa Barbara: Praeger.

HALMAI Gábor – TÓTH Gábor Attila (2008): *Emberi jogok*. Budapest: Osiris.

SÁNDOR Lénárd (2021): *Alkotmányjogi utazás Amerikában. Interjúkötet*. Budapest: MCC Press.

SCALIA, Antonin (1998): *A Matter of Interpretation: Federal Courts and the Law*. Princeton: Princeton University Press.

STUMPF István (2022): *Paradigm Shift in Constitutionalism*. Budapest: Gondolat.

UROFVSKY, Melvin I. (2015): *Dissent and the Supreme Court: Its Role in the Court's History and the Nation's Constitutional Dialogue*. New York: Pantheon Books.